

KEYNES, ARAMIZA HOŞ GELDİN

Covid 19 Pandemisi Sonrası Dünya Ekonomisinde
Düşünce Boyutunda Meydana Gelebilecek Gelişmeler

Prof. Dr. Ahmet Faruk AYSAN

İGİAD

TÜRKİYE İKTİSADİ GİRİŞİM VE İŞ AHLAKI DERNEĞİ
TURKISH ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS ETHICS ASSOCIATION

KEYNES, ARAMIZA HOŞ GELDİN

Covid 19 Pandemisi Sonrası

Dünya Ekonomisinde Düşünce Boyutunda

Meydana Gelebilecek Gelişmeler

KEYNES, ARAMIZA HOŞ GELDİN
Covid 19 Pandemisi Sonrası
Dünya Ekonomisinde Düşünce Boyutunda Meydana Gelebilecek Gelişmeler

Bu rapor İGİAD için *Prof. Dr. Ahmet Faruk AYSAN* tarafından kaleme alınmıştır.

Tasarım: Seyfullah Bayram

11 Mayıs 2020

© Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD)

igiad.org.tr | info@igiad.org.tr | @igiadtr

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD)
iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren
bir sivil toplum kuruluşudur.

©Tüm hakları saklıdır.

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) 2003 yılında kurulan, iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. İGİAD, girişimciliğin teşvik edilmesi ve iş ahlakının yaygınlaştırılması hususunda bilgilendirme, eğitim ve yayın faaliyetleriyle toplumda ve özellikle iş dünyasında ahlaki bir duyarlılık oluşturmayı amaçlamaktadır.

İGİAD, ahlaki olmayan bir işi meşru kabul etmeyerek piyasa şartlarını yeniden sorgulamakta, hak eksenli bir iş hayatının inşası için gayret sarf etmekte ve helâl kazancın adil bölüşümünü yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Öte yandan bu yolda çalışacak girişimcileri desteklemekte, onlara rehber olmayı ve model sunmayı ve bu bağlamda iş hayatını dayanışma ekseninde yeniden kurmayı amaçlamaktadır.

İGİAD, bu amaçlarını gerçekleştirmek için, iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında seminer, konferans, panel vb. eğitim programları düzenlemekte; periyodik bülten, ilgi alanındaki konularda kitap yayını (telif ve tercüme), web yayını yapmakta; yurtiçi ve yurtdışı fuar ziyaretleri, ikili ilişkileri geliştirmek üzere kurum ve işyeri ziyaretleri gerçekleştirmektedir.

Keynes, Aramıza Hoş Geldin

Covid 19 Pandemisi Sonrası Dünya Ekonomisinde Düşünce Boyutunda Meydana Gelebilecek Gelişmeler

Prof. Dr. Ahmet Faruk AYSAN

İGİAD Yüksek İstişare Kurulu Üyesi

Covid 19 ekonomik krizi ile büyük bir belirsizliğin içine girdik. Bu farklı bir belirsizlik dönemi. Siyah kuğu görüldü. Siyah kuğu bir hastalık ile geldi ve sonrasında neler geleceğini tahmin etmekle meşgulüz. Hepimiz birer falcı, gelecek tahmincisi, fütürolog oluverdik kendi çapımızda. İnsanın geleceği bilmeye dair dürtüsünü ve belirsizliği azaltmaya, kesinliği artırmaya dair kaygısını bundan daha güzel gösterebilen bir dönem dünya tarihinde çok az yaşanmıştır.

Siyah kuğuyu gören gözlerimiz hayret ve kaygı ile her geçen gün dünya ekonomisine dair gelen veriler ile tekrar tekrar dehşete duçar oluyor. Avrupa ekonomisinin 2020'de yüzde 8 küçülmesi bekleniyor. Amerika ikinci çeyrekte yüzde 30'un üstünde daralıyor. İşsizlik rakamları ABD'de bir anda yüzde 15'lere dayandı bile. Tüm bu gündelik verilerin de ürettiği bir düşünme kırılması yaşıyoruz. Bu düşünme kırılması fikirleri dönüştürüyor ve ekonomiye dair yeni bir zihniyet geliştirmemize sebep oluyor. İşte bu gündelik, anlık, yüksek frekanslı verilerin dışına çıkıp bu düşünce/zihniyet dönüşümündeki gidişatı görebildiğimizde geleceği daha iyi tahmin edeceğiz.

Her ne kadar zihniyet dönüşümüne dair anlık veriler elimizde olmasa da Covid 19 krizinin neticesinde güçlenecek fikirler hakkında tefekkür etmek elimizde. Tabi geleceğe dair fikirler beyan ederek, tıpkı fütürologların yaptığı gibi bizde geleceğe müdahale ediyoruz. Anlamaya çalıştığımız geleceği aynı zamanda şekilleniyoruz. Yeni anlatılar (narratives) inşa ediyoruz geleceği tasvir ve inşa ederken.

Şimdi geleceği inşa edecek iktisadi anlatılar, fikirler üzerinde durmak istiyorum. Bu anlatıların bir kısmı bize hiç yabancı değiller. Kadim fikirler bunlar. Fakat teknoloji ve dünya ekonomisindeki dönüşüm ile farklı şekillerde önümüze geliyorlar. Öncelikle Covid 19 krizinden sonra tamamen yeni bir dünyaya uyanacağımızı düşünmüyorum. Sosyologların hep vurguladıkları 'süreklilik' ve 'değişim' bu süreci çok da güzel anlatıyor. Kriz sonrasında bir değişim olduğu/olacağı muhakkak. Fakat bu değişimi var olan 'süreklilik' kalıplarını anlayarak daha iyi kavrayabiliyoruz. Bu sebeple Covid 19 pandemisi yeryüzünde zamanı kırmadı, zamanı hızlandırdı diyebiliriz. Biliyorum bu kısım çok teorik oldu. Şimdi örneklere geçiyorum.

Uzun süredir dünya, Endüstri 4.0, dijitalleşme, robotlaşma konuşuyor idi. Sosyal mesafe, üretim zincirleri güvenliği, ticaret savaşları, üretimin Çin'den kaydırılması tartışmaları altında sizce Covid 19 krizinin bu süreçleri hızlandırmaması mümkün mü? Uzaktan eğitimin, online toplantıların aslında ne kadar da verimli olabileceğini hep beraber yaşayarak gözlemlemiyor muyuz? Bu kriz esnasında teknoloji hisselerinin daha da değer kazanması tarihin hızlanması değil de nedir? Uzun yıllar iş güvencesi yüksek birçok dünya devi şirketin bu dönemde sallandıklarını görüyoruz. Kariyerlerine bu şirketlerde devam etmek isteyen genç beyinlerin kurumlar yerine kendi yeteneklerine daha fazla güvenmeleri gerektiğini bu kriz bir kez daha teyit etmiyor mu? Dükkânlarını açamayan KOBİ'ler, Covid 19 krizinde işini kaydeden milyonlar

Kendilerine daha fazla güven veren alternatif ekonomik politikaların destekleyici olmayacaklar mı? Teknolojinin insanları işlerinden ettiği bir düzende üretilen ürünleri talep edecek minimum gelire sahip bir kitlenin olması herkes için daha iyi değil mi?

Bu sorular bizi hızlanan tarihin içinde yükselecek fikirleri, akımları takibe zorluyor. Covid 19 sonrası dünyada Keynesyen fikirlerin güç kazanacağına hiç şüphe yok. Fakat Atilla İlhan'ın deyişiyle 'Hangi Keynes?' diye sormadan edemiyoruz. Covid 19 krizine birçok gelişmiş olan ülke gelir transferi yoluyla tepki verdi. İlk başlarda Çin Covid 19 virüsü ile mücadele ederken küresel arz zincirinin kırılması şeklinde algılanan kriz Avrupa'ya ve Amerika'ya vardığında bir talep krizine dönüştü. Evlerinden çıkamayan insanların temel ihtiyaçları hariç başka ürün ve hizmetler tüketmelerini beklemek bir hayalcilik olur. Ama tüketmeyen bir kapitalizm nasıl yaşayabilir!

Geleceğe dair gelir ve varlık belirsizlikleri yaşayan bireylerin kriz sonrasında bile hemen tüketime kaldıkları yerden devam etmelerini beklememek gerekir. Bu sebeplerle gelişmiş olan ülkelerin ekonomi yöneticileri hiç de çekinmeden Keynesyen yeniden dağıtım politikalarına başladılar. İngiltere üç ay boyunca tüm çalışanlara

2500 sterlin gelir desteği açıkladı. ABD benzer yeniden dağıtım politikalarını çok da liberal, piyasacı fikirlere saplanmadan uygulamaya geçiriverdi. Almanya benzer uygulamalar içeren büyük paketleri hemen uygulamaya koydu. Japonlar da diğer gelişmiş ülkeleri takip ettiler. Bizim gibi yükselen, gelişmekte olan ülkeler de ellerinden geleni artlarına koymadılar. Son bir iki ay içinde yeniden dağıtımın hızla bir norm haline geldiğini gördük. Peki, kriz geçtikten sonra da bu politikalar neden sürekli olmasın?

Keynes'in ruhu bizimle yaşıyor. Büyük alt yapı yatırımları ile, devlet yatırımları yoluyla ekonomiyi canlandıran klasik Keynesçilik düşüncesi yerini post-Keynesçiliğe bırakıyor. Kriz geçtiğinde dahi ekonomiyi canlı tutmak için toplumun harcama potansiyeli en yüksek kesimlerine yeniden dağıtım yapmak yükselen iktisadi popülizm ile de uyumlu gözüküyor.

2008 krizi sonrasında düşen faizlerle, gevşek para politikası önlemleri ve varlık alımları ile çok uzun süre devam eden düşük faiz ortamıyla para politikalarının tekrar ve sürekli bir ekonomik canlanma oluşturabileceği etkinlik alanının sonuna çoktan gelmiş bulunuyoruz. Bu kriz esnasında kredi aktarım mekanizmasının çalışmadığını krediye ulaşabilen firmaların yatırım yapmak yerine likitte kalmayı tercih ettiklerini gözlemliyoruz. Yeniden dünya ekonomik büyümesini sağlayacak kredi genişlemesi için ise bireyler, firmalar ve devletler zaten boğazlarına kadar borca batmış durum-dalar. Covid 19 krizi bu sebeple ister istemez Keynesçi mali fikirlerin yükseleceği bir döneme bizi sürüklüyor. Klasik Keynesçi veya 80 sonrasında gelişen yeni Keynesçi politikalar yerini Post-Keynesçi yeniden dağıtım politikalarına bırakıyor.

2008 krizi sonrasında modern parasal teori (Modern Monetary Theory-MMT) düşün-cesinin daha fazla taraftar bulması da bu süreci destekliyor. MMT düşüncesini des-teleyenler şunu iddia ediyorlar: daha fazla para basmak eğer enflasyon oluşturmuyorsa para basmak yapılması gereken tek şeydir. Basılan bu para ile toplumun işsizlerine, garibanlarına para aktarımı yapılabilir ve bunların da minimum bir gelir seviyesinde yaşamaları sağlanabilir. Bernie Sanders'ın ekonomi danışmanı Stephanie Kelton tam da bu fikirde. Bernie Sanders'ın bu sol popülist fikirleri belki korona krizi ABD'de daha önceden patlak vermiş olsaydı Bernie'i iktidara dahi taşıyabilirdi.

MMT teorisine elbette herkes inanmıyor. Fakat bu dönemde daha çok sayıda politi-kacıyı ikna eden bir fikir olacağına hiçbir şüphe yok. Post-modern, post-truth çağında post-Keynesçi fikirler neden yükselsin!

Tabi aman dikkat! MMT fikrinin sadece belli şartlarda geçerli olduğu iddia ediliyor. Bu sebeple Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu fikri uygulamaya koymanın çok büyük tehlikeleri var. MMT yaklaşımı, parasal genişlemeye gidildiğinde enflasyon belli bir seviyenin üstüne çıkmıyorsa uygulanabilen bir teori. Kendi parası cinsinden borçlanmada zorluk çeken, borçları kendi parası cinsinden olmayan ve ciddi kredibilite sorunu olan gelişmekte olan ülkelerde MMT'den medet ummamak gerekir. Fakat MMT fikri gelişmekte olan ülkelerde tutmasa da bu yeniden dağıtım politikalarının bu ülkelerde uygulanmayacağı, popüleritelerinin artmayacağı anlamına gelmiyor. Yükselen ekonomik popülizm ve dünya ekonomisinin aynı anda krize girmiş olması gelişmekte olan ülkelerde de toplumun sayıca çok olan düşük gelirli sınıflarına devlet yardımlarını kaçınılmaz kılıyor. Belki bu sebeple gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkelerde önümüzdeki dönemde yeniden dağıtım için az da olsa fiyat istikrarından ödün vermeye, varlık vergisi tartışmalarına daha çok şahitlik edeceğiz gibi duruyor.

Siyasal hayatta liberal demokrasi yerine çoğulcu demokrasi yükselirken, iktisadi hayatta neoliberal fikirler yerine Keynesçi fikirleri farklı formları ile göreceğimiz bir döneme giriyoruz. Keynes, tekrar aramıza hoş geldin.

İGİAD

TÜRKİYE İKTİSADİ GİRİŞİM VE İŞ AHLAKI DERNEĞİ
TURKISH ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS ETHICS ASSOCIATION